

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અનિલ સિંહ અને અન્ય
વિરુદ્ધ

બિહાર રાજ્ય અને અન્ય

ઓક્ટોબર ૧૯, ૨૦૦૬

[ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એસ. બી. સિંહા અને ન્યાયમૂર્તિ શ્રી દલ વીર ભંડારી]

ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩-કલમ ૩૧૯-આરોપી તરીકે વ્યક્તિને બોલાવવાની સત્તા, જેની સામે અગાઉ કાર્યવાહી કરવામાં આવી ન હતી-સ્વરૂપ અને અવકાશ-પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં નામવાળી પરંતુ તપાસ બાદ ટ્રાયલ માટે મોકલવામાં ન આવેલી વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ સમન્સ ઇસ્યુ કરવાની અરજીની નામંજૂરી-હાઈકોર્ટ દ્વારા ટ્રાયલ કોર્ટને આ બાબતે આગળ વધવાનો નિર્દેશ આપતો આદેશ રદ કરવામાં આવ્યો-ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા એ આધાર પર કાર્યવાહી કરવામાં આવી કે નિર્દેશ પ્રોસેસ ઇસ્યુ કરવાનો હતો-અપીલ પર ઠરાવ્યું કે:-અદાલતો પાસે આવી વ્યક્તિઓને બોલાવવાની સત્તા છે-એક

અસાધારણ સત્તા હોવાને કારણે, તેનો સાવધાનીપૂર્વક ઉપયોગ કરવાનો છે- અદાલતોને પુરતી ખાતરી થવી જોઈએ કે ફરિયાદી પક્ષ જેની સામે સમન્સ- નોટિસ ઇસ્યુ કરવાની છે તે આરોપોને સાબિત કરી શકશે-રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવેલા કેટલાક પુરાવા પ્રોસેસ ઇસ્યુ કરવા માટેનો આધાર ન હોઈ શકે-ટ્રાયલ કોર્ટને નિર્દેશ માત્ર આ બાબતમાં આગળ વધવા માટે હતો અને પ્રોસેસ ઇસ્યુ કરવા માટે નહીં-તેથી, આ બાબત ટ્રાયલ જજને નવેસરથી વિચારણા કરવા માટે પરત મોકલવામાં આવી હતી.

પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં અપીલકર્તાઓના નામ આપવામાં આવ્યા હતા.જોકે, તપાસ પછી તપાસ અધિકારીએ અંતિમ ફોર્મ રજૂ કર્યું હતું અને મેજિસ્ટ્રેટે તેનો સ્વીકાર કર્યો હતો.સુનાવણી દરમિયાન અપીલકર્તા વિરુદ્ધ કેટલાક પુરાવા સામે આવ્યા હતા.ફરિયાદી પક્ષે કલમ ૩૧૯ ફોજદારી કાર્યસંહિતા હેઠળ અરજી દાખલ કરી હતી, કારણ કે અપીલકર્તાઓની ઓળખ અંગે શંકા હોવાથી સેશન્સ જજે અરજી ફગાવી દીધી હતી.બાતમીદારએ કલમ ૪૮૨ ફોજદારી કાર્યસંહિતા હેઠળ અરજી દાખલ કરી હતી, ઉચ્ચ અદાલતે આ આદેશને રદ કર્યો હતો અને ટ્રાયલ કોર્ટને આ મામલે આગળ વધવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.તેના અનુસરણમાં, સેશન્સ જજ એ આધાર પર આગળ વધ્યા કે ઉચ્ચ અદાલતે તેને પ્રોસેસઓ ઇસ્યુ કરવા માટે નિર્દેશ ઇસ્યુ કર્યો હતો.તેથી વર્તમાન અપીલ.

આંશિક રીતે અપીલને મંજૂરી આપતા કોર્ટે કહ્યું:

૧.૧ જે વ્યક્તિને સુનાવણી માટે મોકલવામાં આવ્યો નથી તેની સામે પ્રક્રિયાઓ બહાર પાડવાનો અદાલતનો અધિકારક્ષેત્ર વિવાદિત નથી.આવી વ્યક્તિઓ સામે પ્રોસેસ પણ ઇસ્યુ કરી શકાય છે, જેમના નામ પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં હોવા છતાં, તપાસ પછી તેમને સુનાવણી માટે મોકલવામાં આવ્યા ન હતા.અદાલતનો અધિકારક્ષેત્ર મર્યાદિત છે.જ્યારે તે અસાધારણ શક્તિનો ઉપયોગ કરી શકે છે, ત્યારે તે સાવધાનીપૂર્વક કરવું જરૂરી છે.પ્રોસેસ ઇસ્યુ કરતી વખતે અદાલતને વાજબી ખાતરી થવી જોઈએ કે ફરિયાદી પક્ષ જેની સામે પ્રોસેસ ઇસ્યુ કરવાની માંગ કરવામાં આવી છે તે આરોપોને સાબિત કરી શકશે.જો અદાલત રેકૉર્ડ પરની વિગતોને ધ્યાનમાં રાખીને એવા નિષ્કર્ષ પર આવે કે ફરિયાદી પક્ષ આખરે તે વ્યક્તિઓ કે જેમની સામે પ્રોસેસ ઇસ્યુ કરવાની હતી તેમની સામે આરોપ સાબિત કરી શકશે નહીં , તો તે આમ કરવાનો ઇનકાર કરશે.[૫૧૦-B-D; ૫૧૨-D-E]

૧.૨.તે સાચું હોઈ શકે છે કે તે તબક્કે કોર્ટ બાબતની ગુણવત્તામાં ધ્યાન આપે નહીં.વસ્તુઓની પ્રકૃતિમાં તેનો અભિપ્રાય પ્રથમ દૃષ્ટિએ હશે.પરંતુ, અદાલતે એ પણ ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ કે નિર્દોષ વ્યક્તિઓ સામે કાર્યવાહી ન થઈ શકે.અદાલત તપાસ અધિકારીના અભિપ્રાયથી બંધાયેલી નથી.રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવેલી વિગતોના ટ્યસ્ટોન પર પરીક્ષણો લાગુ કરવા જરૂરી છે.સંતુલન જાળવવું જરૂરી છે.કોર્ટે પોતાની સામે સાચો પ્રશ્ન મૂકવો જોઈએ.વિગતોની વધુ નજીકથી તપાસ કરવી જરૂરી છે.કલમ ૩૧૯ ફોજદારી

કાર્યસંહિતા હેઠળની શક્તિનો ઉપયોગ યાંત્રિક રીતે થવો જોઈએ નહીં.માત્ર એટલા માટે કે કેટલાક પુરાવા રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવ્યા છે, તે પોતે પ્રોસેસ ઈસ્યુ કરવા માટેનો આધાર ન પણ હોઈ શકે.[૫૧૨-ઈ-જી]

૧.૩.ઉચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું તેમ સત્ર ન્યાયાધીશે ખોટા આધાર પર કાર્યવાહી કરી હતી કે પોલીસ દ્વારા અપીલકર્તાઓ સામે કોઈ આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું ન હોવાથી સમન્સ ઈસ્યુ કરવાનો ઇનકાર કરવા માટે તે પૂરતું નથી.જે પ્રશ્ન પૂછવો જરૂરી હતો તે એ હતો કે શું ફરિયાદી પક્ષ આરોપને ઘરે લાવી શકશે કે કેમ તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને અદાલત દ્વારા અસાધારણ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવા માટે કોઈ કેસ બનાવવામાં આવ્યો છે કે કેમ. [૫૧૨-સી-ડી]

૧.૪.ઉચ્ચ અદાલતે પ્રોસેસ ઈસ્યુ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો ન હતો.તેણે માત્ર ટ્રાયલ જજને કાયદા અનુસાર આ મામલે આગળ વધવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.તેનો સ્પષ્ટ અર્થ એ નથી કે ઉચ્ચ અદાલત પહેલેથી જ એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચી ગઈ છે કે પ્રોસેસ ઈસ્યુ થવી જ જોઈએ.ઉચ્ચ અદાલતે માત્ર એક કાયદો મૂક્યો હતો કારણ કે ટ્રાયલ જજ કાયદાનો સાચો પ્રશ્ન ઘડવામાં ખોટો પડ્યો હતો.હાઈકોર્ટ પાસે આ મામલાની યોગ્યતા પર વિચાર કરવાનો કોઈ પ્રસંગ નહોતો.આમ, આ પ્રશ્ન પર નવેસરથી વિચાર કરવા માટે મામલાને ટ્રાયલ જજ પાસે પરત મોકલવામાં આવે છે.[૫૧૨-એચ; ૫૧૩-એ-સી]

દિલ્લી મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન વિરુદ્ધ રામ કિશન રોહતગી અને અન્યો,
[૧૯૮૩] ૧ એસ. સી. સી. ૧; કિશુન સિંહ અને અન્યો વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય,
[૧૯૮૩] ૨ એસ. સી. સી. ૧૬; માઈકલ મયાડો અને અન્ય વિરુદ્ધ સેન્ટ્રલ
બ્યુરો ઓફ ઇન્વેસ્ટિગેશન અને અન્ય [૨૦૦૦] ૩ એસ. સી. સી. ૨૬૨;
કૃષ્ણપ્પા વિરુદ્ધ. કર્ણાટક રાજ્ય, [૨૦૦૪] ૭, ૭૮૨; કાપુલુરી વિવેકાનંદ રેડ્ડી
અને અન્ય વિરુદ્ધ આંધ્રપ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય, ૧૨૦૦૫૧ ૧૨ એસસીસી
૪૩૨; પલાનીસામી ગૌન્ડર અને અન્ય વિરુદ્ધ રાજ્ય પોલીસ નિરીક્ષક દ્વારા
પ્રતિનિધિત્વ, [૨૦૦૫] ૧૨ એસસીસી ૩૨૭; રુખસાના ખાતૂન (શ્રીમતી)
વિરુદ્ધ સખાવત હુસૈન અને અન્ય, [૨૦૦૨] ૧૦ એસસીસી ૬૬૧ અને ગિરીશ
ચાદવ અને અન્ય વિરુદ્ધ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય, [૧૯૬૧] ૮ એસસીસી ૧૮૬, પર
આધાર રાખ્યો હતો.

ફોજદારી અપીલ હુકમત:ફોજદારી અપીલ નંબર ૧૦૮૨/૨૦૦૬.

ફોજદારી પરચુરણ નંબર ૩૩૫૪૪/૨૦૦૧ માં પટણા ખાતેની હાઈકોર્ટ
ઓફ જ્યુડિકેચરના તારીખ ૮/૭/૨૦૦૪ ના અંતિમ ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

અપીલકર્તાઓ તરફે જયદીપ ગુપ્તા, સત્યકામ, નિખિલ નૈયર, ચંદ્ર ભૂષણ
પ્રસાદ અને જગજીત સિંહ છાબડા.

પ્રતિવાદીઓ તરફે ગોપાલ સિંહ, શાકી અહમદ સૈયદ અને અનિલ કે.
ચોપરા.

કોર્ટનો ચુકાદો જસ્ટિસ એસ. બી. સિંહ દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો, મંજૂરી આપવામાં આવી.

આ અપીલો ફોજદારી પરચુરણ નંબર ૩૩૫૪૪/૨૦૦૧ માં પટના હાઈકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલા ૮/૭/૨૦૦૪ ના ચુકાદા અને આદેશ સામે નિર્દેશિત કરવામાં આવી છે, જેમાં પ્રતિવાદી નંબર ૨ વતી ફોજદારી કાર્યસંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી અરજીને મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

આ પ્રશ્ન દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૯ના અર્થઘટનની આસપાસનો છે.અહીં પ્રતિવાદી નંબર ૨ એ અપીલકર્તાઓ સામે અન્ય બાબતોની સાથે પ્રથમ માહિતી અહેવાલ દાખલ કર્યો હતો જેમાં આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે ૧૬/૦૭/૧૯૯૭ના રોજ સવારે ૮:૩૦ વાગ્યે બનેલી એક ઘટનામાં, દિલેશ્વર સિંહના પુત્ર રણજીત સિંહ (મૃત) ને પાછળથી ગોળી વાગી હતી, જેના પરિણામે તેને ગોળી વાગી હતી.પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં, અહીં અપીલકર્તાઓને ખાસ નામ આપવામાં આવ્યું હતું.તપાસ પછી, પોલીસ અધિક્ષક એવા નિષ્કર્ષ પર આવ્યા કે તેમને ખોટી રીતે ફસાવવામાં આવ્યા છે, તેમની તરફેણમાં અંતિમ ફોર્મ દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું.વિદ્વત મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ કહેવાતું અંતિમ ફોર્મ સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું.જો કે, અન્ય આરોપીઓ સામે આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું હોવાથી તેમની સામે સંજ્ઞાન લેવામાં આવ્યું હતું.

વિદ્વાન સેશન્સ જજ સમક્ષ ફરિયાદી પક્ષે પ્રથમ માહિતી આપનાર સહિત ત્રણ સાક્ષીઓની તપાસ કરી હતી.તેઓએ તેમના જુબાનીમાં જણાવ્યું હતું કે આરોપપત્રમાં આરોપીઓની સાથે પ્રતિવાદીઓએ રણજીત સિંહની હત્યાના ગુનામાં ભાગ લીધો હતો.

નવીન કુમાર સિંહ (ફરિયાદી સાક્ષી-૧) એ તેના પુરાવામાં જણાવ્યું હતું કે:

"રણજીત સિંહ, પ્રહલાદ સિંહ ત્યાં હતા.તેઓ મહેન્દ્ર ચાંદવની દુકાન પર બેઠા હતા.રણજીત અને પ્રહલાદ ઉચિત લાલ મહતોની દુકાન પર ચા પીવા ગયા હતા.સાક્ષીઓ જણાવે છે કે સૌથી પહેલા પ્રહલાદ સિંહ ચા પીવા ગયા હતા.થોડા સમય પછી રણજીત પણ ઉચિતલાલની દુકાન પર ચા પીવા જઈ રહ્યો હતો.રણજીત મહેન્દ્રની દુકાનમાંથી જઈ રહ્યો હતો અને જ્યારે તે પક્કી રોડ પર પહોંચ્યો ત્યારે પંચ મહતો, અનિલ સિંહ, બિલ્તુ મહતો, સિયાવર સિંહ ઉત્તર બાજુથી ત્યાં પહોંચ્યા.અનિલ સિંહના હાથમાં દેશી બનાવટની પિસ્તોલ હતી.

પ્રહલાદ સિંહ (ફરિયાદી સાક્ષી-૨) એ પોતાની જુબાનીમાં કહ્યું:

"જેમ જેમ રણજીત ઉત્તરથી રસ્તા પર પહોંચ્યો, અનિલ સિંહ, સિયાવર સિંહ, પંચ મહતો, બિલ્તુ મહતો રણજીત તરફ આવ્યા.અનિલ સિંહે

પાછળથી દેશી પિસ્તોલથી ગોળીબાર કર્યો હતો.ગોળી વાગતાં જ રણજીત રસ્તા પર પડી ગયો અને ત્યાં જ તેનું મોત થયું.

ક્રોસ-એક્ઝામિનેશનમાં, તેમણે જણાવ્યું હતું કે:

"૧૦.મારા ગામમાં અનિલ સિંહ નામના ચાર લોકો છે, સીતા શરણના પુત્ર અનિલ સિંહ, ઉપેન્દ્રના પુત્ર અનિલ સિંહ, રામ બુઝાવનના પુત્ર અનિલ સિંહ, યુગલ સિંઘના પુત્ર અનિલ સિંહ, તે બધા મારી જાતિના છે.હું તેમની સાથે પરિચિત છું.સીતાશરણ સિંહના પુત્ર અનિલ સિંહનું ઘર મારા ઘરેથી ૧ કિ.મી. ના અંતરે છે. મહતોસનું ઘર મારા ઘરથી થોડે દૂર છે.હું મહતો ટોલાના તમામ વ્યક્તિઓના ચહેરાને ઓળખું છું.હું દરેકના નામ જાણતો નથી.હું મહતો ટોલાના લગભગ ૧૦૦ લોકોને નામથી જાણું છું.

૨૦. ઉચિતલાલની દુકાનમાંથી બહાર આવ્યા પછી હું પૂર્વ, પશ્ચિમ તરફ દોડ્યો.મને મારી જાતે જ ઈજા થઈ હતી.હું સંજીવ અને હરિ નારાયણને ઓળખું છું.તે બન્ને મારા કાકા છે.રણજીત સિંહ પણ મારા કાકા હતા.સીતા શરણ સિંહના પુત્ર અનિલ સિંહ સાથે મારો કોઈ સંબંધ નથી.અનિલ સિંહનું ઘર મારા ટોલામાં છે.

૨૮. હું છેલ્લા ઘણા દિવસોથી બિલ્તુ મહતોને જાણું છું.તે કોમ્યુનિસ્ટ પાર્ટીના નેતા નહોતો.

જોકે, હર્ષ નારાયણ સિંહ (ફરિયાદી સાક્ષી-૩) એ કહ્યું:

"૩.અનિલ, બિલ્તુ, સિયાવર, પપાંચા મહતો ઉત્તરથી આવી રહ્યા હતા.અનિલ રણજીત પાસે આવ્યો અને તેને રિવોલ્વર દ્વારા ગોળી મારીને મારી નાખ્યો.રિવોલ્વરની ટક્કરથી રણજીતનું રસ્તા પર જ મોત થયું હતું.સિયાવર સિંહ, બિલ્તુ મહતો, પાંચા મહતોએ પ્રહલાદને મારી નાખવાનું કહ્યું.પાંચા મહતો છરી વડે પ્રહલાદને મારવા તૈયાર થયો અને તેના પેટ પર ઘા માર્યો.જ્યારે પ્રહલાદે તેમને રોક્યા તો તેમનો ડાબો હાથ કાપી નાખવામાં આવ્યો.પ્રહલાદે બાકડો ફેંકી દીધી અને ભાગી ગયો.હું આરોપી પાંચો મહતોને ઓળખું છું જે હાજર છે.હું જોઈને ઓળખી શકું છું.કોઈ વિરોધ નહોતો".

ત્યારબાદ ફરિયાદી પક્ષે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૩૧૯ ની શરતોમાં કથિત રીતે અપીલકર્તાઓને બોલાવવા માટે અરજી દાખલ કરી હતી.૨૨/૯/૨૦૦૧ ના ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા, બીજા વધારાના સત્ર ન્યાયાધીશે અન્ય બાબતોની સાથે આ અરજીને ફગાવી દીધી હતી અને જણાવ્યું હતું કે અપીલકર્તાઓ નિર્દોષ હોવાનું જાણવા મળ્યું છે કારણ કે તેમની ઓળખ અંગે શંકા છે.

માહિતી આપનાર દ્વારા ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી અરજી પર, જોકે, ઉચ્ચ અદાલતે અભિપ્રાય આપ્યો હતો:

"વર્તમાન કેસમાં, પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં સામાવાળા ૧ થી ૩ ના નામ આપવામાં આવ્યા હતા અને કેસ ડાયરીમાં તેમની સામે પૂરતી વિગતો હતી, તેમ છતાં તપાસ અધિકારી દ્વારા અંતિમ ફોર્મ ૧ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, જેને કાયદાની ફરજિયાત જોગવાઈઓનું પાલન કર્યા વિના વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યો હતો. હવે સુનાવણીના તબક્કે તેમની વિરુદ્ધ કેટલાક પુરાવા મળી આવ્યા છે અને જેમ કે, વિધવાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ આદેશ સંપૂર્ણપણે અધિકારક્ષેત્ર વગરનો છે. વિધવાન ટ્રાયલ કોર્ટનો નિષ્કર્ષ કે વિરોધી પક્ષો ૧ થી ૩ ની ઓળખ સ્થાપિત કરી શકાતી નથી કારણ કે તેમના પેરેન્ટેજ આપવામાં આવ્યા નથી, તે પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં રેકૉર્ડ પરની વિગતોની વિરુદ્ધ છે અને આરોપપત્રમાં પણ વિરોધી પક્ષો ૧ થી ૩ ના પેરેન્ટેજ આપવામાં આવ્યા છે. જુબાનીમાં ફરિયાદી પક્ષના સાક્ષીઓ દ્વારા વિરોધી પક્ષ ૧ થી ૩ ના માતાપિતાનો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. જેમ કે, સંહિતાની કલમ ૩૧૯ હેઠળ ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અરજી આ આધાર પર રદ થવી જોઈએ નહીં. જ્યાં સુધી વિરોધી પક્ષો ૧ અને ૨ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતની વાત છે કે અગાઉના આદેશ દ્વારા તેમને યોગ્ય કે ખોટા રીતે આરોપી બનાવવામાં આવ્યા હતા, જેને આ માનનીય અદાલત દ્વારા રદ કરવામાં આવ્યો હતો, તેથી, તેમને સંહિતાની કલમ ૩૧૯ હેઠળ સમન્સ મોકલી શકાતું નથી. એકવાર

૧૬/૮/૧૯૯૮ તારીખના આદેશ પછી સામાવાળાની સ્થિતિ આરોપી તરીકે ન હતી અને, જેમ કે, તેમને સંહિતાની કલમ ૩૧૯ હેઠળ સમન્સ મોકલી શકાય છે.

પક્ષકારો વતી રજૂ કરવામાં આવેલી સમગ્ર વિગતો અને દલીલોની એક વિચારણા એ અભિપ્રાય ધરાવે છે કે આક્ષેપ કરાયેલ આદેશ અધિકારક્ષેત્ર વગરનો છે. બીજા એડિશનલ સેશન્સ જજ, મધુબાની દ્વારા પસાર કરાયેલ તારીખ ૨૨/૮/૨૦૦૧ નો આદેશ રદ કરવામાં આવે છે. ટ્રાયલ કોર્ટને કાયદા અનુસાર આ મામલે આગળ વધવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો છે.

આમ, અપીલકર્તાઓ આપણી સમક્ષ હાજર થયેલ છે.

અપીલકર્તાઓ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી જયદીપ ગુપ્તાએ રજૂઆત કરી હતી કે, પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં નામ આપવામાં આવ્યું હોવા છતાં તેને સુનાવણી માટે મોકલવામાં આવ્યો ન હોય તેવા આરોપીઓને સમન્સ ઇસ્યુ કરવામાં કાયદાકીય રીતે કોઈ પ્રતિબંધ નથી, તેમ છતાં અદાલત દ્વારા ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૩૧૯ હેઠળ તેના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને, અદાલતની અસાધારણ પ્રકૃતિની શક્તિનો ઉપયોગ ખૂબ જ સાવચેતીપૂર્વક કરવો જરૂરી છે. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કાર્યવાહીના પછીના તબક્કે વિદ્વાન સત્ર ન્યાયાધીશે આ આધાર પર કાર્યવાહી કરી હતી કે

ઉચ્ચ અદાલતે તેને પ્રક્રિયાઓ ઇસ્યુ કરવા માટે નિર્દેશ ઇસ્યુ કર્યો હતો અને તેથી, પ્રક્રિયાઓ ઇસ્યુ કરવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો છે.

વિદ્વાન વકિલશ્રી ગોપાલ સિંહ, જેઓ સામાવાળા-રાજ્ય વતી સ્ટેટિંગ કાઉન્સિલ તરીકે હાજર થયા છે, તેઓ બીજી બાજુ દલીલ કરશે કે રેકૉર્ડ પર આવેલા પુરાવાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, હાઈકોર્ટે વિવાદાસ્પદ ચુકાદો પસાર કરવામાં કોઈ ભૂલ કરી હોય તેમ કહી શકાય નહીં.

દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૯ આ રીતે વાંચે છે:

"૩૧૯.ગુનાનો દોષિત દેખાતી અન્ય વ્યક્તિઓ સામે કાર્યવાહી કરવાની સત્તા.(૧) જો કોઈ ગુનાની તપાસ અથવા તેની સુનાવણી દરમિયાન પુરાવા પરથી એવું જણાય કે આરોપી ન હોય તેવી કોઈ વ્યક્તિએ એવો કોઈ ગુનો કર્યો હોય કે જેના માટે આવી વ્યક્તિ પર આરોપી સાથે મળીને કેસ ચલાવી શકાય, તો અદાલત આવી વ્યક્તિ સામે તેણે કરેલા ગુના માટે કાર્યવાહી કરી શકે છે.

(૨) જો આવી વ્યક્તિ અદાલતમાં હાજર ન હોય, તો તેની ધરપકડ કરી શકાય છે અથવા ઉપરોક્ત હેતુ માટે કેસના સંજોગો મુજબ તેને સમન્સ મોકલી શકાય છે.

(૩) અદાલતમાં હાજરી આપતી કોઈપણ વ્યક્તિ, ધરપકડ હેઠળ ન હોવા છતાં અથવા સમન્સ પર ન હોવા છતાં, તેણે કરેલા ગુનાની તપાસ અથવા સુનાવણીના હેતુ માટે આવી અદાલત દ્વારા અટકાયત કરી શકાય છે.

(જ) જ્યાં અદાલત પેટા-કલમ (૧) હેઠળ કોઈ પણ વ્યક્તિ સામે કાર્યવાહી કરે છે

(ક) આવી વ્યક્તિના સંબંધમાં કાર્યવાહી નવેસરથી શરૂ કરવામાં આવશે અને સાક્ષીઓની ફરીથી સુનાવણી કરવામાં આવશે.

(ખ) કલમ (એ) ની જોગવાઈઓને આધિન, કેસ એવી રીતે આગળ વધી શકે છે કે જાણે આવી વ્યક્તિ આરોપી વ્યક્તિ હોય જ્યારે અદાલતે તે ગુનાની નોંધ લીધી હોય કે જેના પર તપાસ અથવા સુનાવણી શરૂ કરવામાં આવી હતી.

જેમ નોંધ્યું છે તેમ, જે વ્યક્તિને સુનાવણી માટે મોકલવામાં આવ્યો નથી તેની સામે પ્રક્રિયાઓ બહાર પાડવાનો અદાલતનો અધિકારક્ષેત્ર વિવાદિત નથી.આવી વ્યક્તિઓ સામે પ્રોસેસ ઇસ્યુ પણ ઇસ્યુ કરી શકાય છે, જેમના નામ પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં હોવા છતાં, તપાસ પછી તેમને સુનાવણી માટે મોકલવામાં આવ્યા ન હતા.

અદાલતનો અધિકારક્ષેત્ર નિર્વિવાદપણે મર્યાદિત છે.જ્યારે તે અસાધારણ શક્તિનો ઉપયોગ કરી શકે છે, ત્યારે તે સાવધાનીપૂર્વક કરવું જરૂરી છે.પ્રોસેસ ઇસ્યુ કરતી વખતે અદાલતે વાજબી સંતોષ પર પહોંચવું જોઈએ કે ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા જેની સામે પ્રોસેસ ઇસ્યુ કરવાની માંગ કરવામાં આવી છે તે આરોપોને સાબિત કરી શકશે.

આ અંગેનો કાયદો દિલ્લી મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન વિરુદ્ધ રામ કિશન રોહતગી અને અન્યો [૧૯૮૩] ૧ એસસીસી ૧ માં નીચેની શરતોમાં મૂકવામાં આવ્યો છે:

"પરંતુ, અમે એ ઉમેરવા ઉતાવળ કરીએ છીએ કે આ ખરેખર એક અસાધારણ શક્તિ છે જે અદાલતને આપવામાં આવી છે અને તેનો ઉપયોગ ખૂબ જ સાવચેતીપૂર્વક થવો જોઈએ અને માત્ર ત્યારે જ જો અન્ય વ્યક્તિ સામે સંજ્ઞાન લેવા માટે અનિવાર્ય કારણો અસ્તિત્વમાં હોય જેની સામે કાર્યવાહી કરવામાં આવી નથી.

[કિશન સિંહ અને અન્યો વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય, [૧૯૮૩] ૨ એસસીસી ૧૬ પણ જુઓ.

માઈકલ મયાડો અને અન્ય વિરુદ્ધ સેન્ટ્રલ બ્યુરો ઓફ ઇન્વેસ્ટિગેશન અને અન્ય [૨૦૦૦] ૩ એસસીસી ૨૬૨ માં, આ અદાલતે અભિપ્રાય આપ્યો હતો:

"૧૧.ઉપરોક્ત કલમ લાગુ કરવા માટેની મૂળભૂત જરૂરિયાતો એ છે કે તેણે સુનાવણી દરમિયાન અથવા તપાસમાં એકત્રિત કરેલા પુરાવાઓમાંથી અદાલત ને લાગવું જોઈએ કે કોઈ અન્ય વ્યક્તિ, જેને તે કેસમાં આરોપી તરીકે રજૂ કરવામાં આવી નથી, તેણે એવો ગુનો કર્યો છે કે જેના માટે તે વ્યક્તિ પર પહેલેથી જ દોષિત ઠરેલા આરોપી સાથે કેસ ચલાવી શકાય.તે

પૂરતું નથી કે અદાલતે પુરાવામાંથી, ગુનામાં અન્ય વ્યક્તિની સંડોવણી વિશે કેટલીક શંકા વ્યક્ત કરી.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, અદાલતને બન્ને પાસાઓ અંગે પહેલેથી જ એકત્રિત કરવામાં આવેલા પુરાવાથી વાજબી સંતોષ હોવો જોઈએ.પ્રથમ એ છે કે બીજી વ્યક્તિએ ગુનો કર્યો છે. બીજું એ છે કે આવા ગુના માટે તે અન્ય વ્યક્તિને પણ, જે આરોપી પહેલેથી જ કોર્ટમાં હાજર છે, તેની સાથે ટ્રાયલ ચલાવી શકાય છે.

ફરી એકવાર કૃષ્ણપ્પા વિરુદ્ધ કર્ણાટક રાજ્ય, [૨૦૦૪] ૭ એસ. સી.

સી. ૭૯૨ માં, આ અદાલતે અપલોકન કર્યું:

"૯.માઈકલ મચાડો વિરુદ્ધ સેન્ટ્રલ બ્યુરો ઓફ ઇન્વેસ્ટિગેશનમાં કલમ ૩૧૯ ફોજદારી કાર્યસંહિતામાં "અદાલત આવી વ્યક્તિ સામે કાર્યવાહી કરી શકે છે" શબ્દોનો અર્થઘટન કરતા, આ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે સત્તા વિવેકાધીન છે અને તેનો ઉપયોગ માત્ર ફોજદારી ન્યાય પ્રાપ્ત કરવા માટે થવો જોઈએ અને જ્યારે પણ તે અન્ય વ્યક્તિને પણ ગુના સાથે જોડતા પુરાવા સામે આવે ત્યારે અદાલતે અન્ય વ્યક્તિની વિરુદ્ધ ન જવું જોઈએ.આ અદાલતે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે કેસની તપાસને ધ્યાનમાં રાખીને ન્યાયિક કવાયતની માંગ કરવામાં આવે છે, જેમાં તે તબક્કા સહિત કે જેના પર સુનાવણી પહેલેથી જ આગળ વધી ચૂકી છે અને ત્યાં સુધી એકત્રિત કરવામાં આવેલા પુરાવાઓનું પ્રમાણ અને કોર્ટે આવા પુરાવા એકત્રિત કરવા માટે કેટલો સમય પસાર કર્યો હતો.અદાલતે કલમ

૩૧૯ ફોજદારી કાર્યસંહિતા હેઠળની અરજીની તપાસ કરતી વખતે એ પણ ધ્યાનમાં રાખવું પડશે કે અન્ય વ્યક્તિઓ સામે કાર્યવાહી કરવાની અદાલત પર કોઈ ફરજિયાત ફરજ નથી.ટૂંકમાં, તેનો અર્થ એ છે કે કલમ ૩૧૯ ફોજદારી કાર્યસંહિતા હેઠળ વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવા માટે, ઉપર નોંધાયેલા સહિત તમામ સંબંધિત પરિબલોને ધ્યાનમાં રાખવા પડશે અને માત્ર એ આધાર પર ચાંત્રિક રીતે આદેશ આપવાની જરૂર નથી કે કેટલાક પુરાવા રેકૉર્ડ પર આવ્યા હતા જેમાં આરોપી તરીકે ઉમેરવામાં આવેલી વ્યક્તિને સૂચિત કરવામાં આવી હતી.

ઉપરોક્ત આદેશને આ અદાલતે કાવુલુરી વિવેકાનંદ રેડ્ડી અને અન્ય વિરુદ્ધ આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય. અને અન્ય, [૨૦૦૫] ૧૨ એસ. સી. સી. ૪૩૨ અને પલાનીસામી ગૌન્ડર અને અન્ય વિરુદ્ધ રાજ્ય પોલીસ નિરીક્ષક દ્વારા પ્રતિનિધિત્વ, [૨૦૦૫] ૧૨ એસ. સી. સી. ૩૨૭ માં અનુસર્યો છે.

રુખસાના ખાતૂન (શ્રીમતી) વર્સિસ સખાતવત હુસેન અને અન્ય, [૨૦૦૨] ૧૦ એસસીસી ૬૬૧ માં, જેના તરફ અમારા આદરણીય સ્ટેવિંગ કાઉન્સિલ દ્વારા ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું છે, આ કોર્ટે કોઈ સાર્વત્રિક રીતે લાગુ પડે તેવો કાયદો પ્રસ્થાપિત કર્યો ન હતો.તેણે માત્ર એવો અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે અદાલત ફોજદારી કાર્યસંહિતાની કલમ ૩૧૯ હેઠળ પણ આવા આરોપીઓના

સંબંધમાં તેની શક્તિનો ઉપયોગ કરી શકે છે, જેમના નામ પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં હોવા છતાં, જેને સુનાવણી માટે મોકલવામાં આવ્યા ન હતા:

"ડ.રિસ્પોન્ડન્ટ્સના વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી હતી કે હાઈકોર્ટ દ્વારા વિવાદાસ્પદ આદેશ પસાર કરવો યોગ્ય હતો અને તેમની દલીલના સમર્થનમાં તેમણે મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન ઓફ દિલ્લી વર્સિસ રામ કિશન રોહતગીના નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો હતો. અમારા મતે, તેમની દલીલમાં કોઈ તથ્ય નથી. તે કેસમાં પણ, કલમ ૩૧૯ ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાને ધ્યાનમાં લીધા પછી, આ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો હતો કે ઉપરોક્ત જોગવાઈ કોઈપણ અદાલતને સંજ્ઞાન લેવાની અને તેની સમક્ષ આરોપી ન હોય તેવી કોઈપણ વ્યક્તિને ઉમેરવાની અને અન્ય આરોપીઓ સાથે તેનો પ્રયાસ કરવાની પૂરતી સત્તા આપે છે, જો સુનાવણી દરમિયાન ગુનામાં તેની સંડોવણી દર્શાવતા પૂરતા પુરાવા હાજર થાય. અદાલતે એવું પણ નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે આ સત્તા ખરેખર એક અસાધારણ શક્તિ છે અને તેનો ઉપયોગ ખૂબ જ સાવચેતીપૂર્વક થવો જોઈએ.

[ગિરીશ ચાદવ અને અન્યો વિરુદ્ધ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય, [૧૯૯૬] ૮ એસ. સી. સી. ૧૮૬, પાન ૧૯૭ પર પણ જુઓ]

અહીં અગાઉ નોંધ્યું છે તેમ, અદાલતની સત્તા વિવાદિત નથી. જોકે, ઉચ્ચ ન્યાયાલય દ્વારા અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે તેમ, વિદ્વાન સત્ર ન્યાયાધીશે ખોટા આધાર પર કાર્યવાહી કરી હતી કે પોલીસ દ્વારા અપીલકર્તાઓ સામે કોઈ

આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું ન હોવાથી તે સમન્સ ઇસ્યુ કરવાનો ઇનકાર કરવા માટે પૂરતું નથી.ઉપરોક્ત નોંધવામાં આવેલી કાયદાની દરખાસ્તોને ધ્યાનમાં રાખીને જે પ્રશ્ન પૂછવો જરૂરી હતો તે એ હતો કે શું ફરિયાદી પક્ષ આરોપને ઘરે લાવી શકશે કે કેમ તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને અદાલત દ્વારા અસાધારણ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવા માટે કોઈ કેસ બનાવવામાં આવ્યો છે કે કેમ.જેના વિરુદ્ધ પ્રોસેસ ઇસ્યુ કરવાની હતી, તે વ્યક્તિઓ સામેનો આરોપ સાબિત કરવામાં આખરે પ્રોસિક્યુશન સફળ થશે નહીં, તેવા નિષ્કર્ષ પર જો કોર્ટ રેકૉર્ડ પરના પુરાવાઓને ધ્યાનમાં રાખીને પહોંચે, તો તે તેમ કરવાનો ઇનકાર કરશે.અદાલતે એ હકીકતને પણ ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ કે શું અસાધારણ અધિકારક્ષેત્રના ઉપયોગ માટે યોગ્ય કેસ બનાવવામાં આવ્યો છે કે કેમ.

તે સાચું હોઈ શકે છે કે તે તબક્કે કોર્ટ કેસની ગુણવત્તા બાબતે ચર્ચામાં ઉંડી ઉતરે નહીં.વસ્તુઓની પ્રકૃતિમાં તેનો અભિપ્રાય પ્રથમ દૃષ્ટિએ હશે.પરંતુ, અદાલતે એ પણ ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ કે નિર્દોષ વ્યક્તિએ કાર્યવાહીનો સામનો ન કરવો પડે.અદાલત તપાસ અધિકારીના અભિપ્રાયથી બંધાયેલી નથી.રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવેલી વિગતોના ટચસ્ટોન પર પરીક્ષણો લાગુ કરવા જરૂરી છે.સંતુલન જાળવવું જરૂરી છે.કોર્ટે પોતાની સામે સાચો પ્રશ્ન મૂકવો જોઈએ.વિગતોની વધુ નજીકથી તપાસ કરવી જરૂરી છે.ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૩૧૯ હેઠળની શક્તિનો ઉપયોગ યાંત્રિક રીતે થવો જોઈએ

નહીં.માત્ર એટલા માટે કે કેટલાક પુરાવા રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવ્યા છે, તે પોતે પ્રોસેસ ઇસ્યુ કરવા માટેનો આધાર ન પણ હોઈ શકે.

ઉચ્ચ ન્યાયાલયના વિદ્વાન ન્યાયાધીશે તેના ચુકાદા દ્વારા પ્રોસેસ ઇસ્યુ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો ન હતો.તેણે માત્ર ટ્રાયલ જજને કાયદા અનુસાર આ મામલે આગળ વધવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.તેનો સ્પષ્ટ અર્થ એ નથી કે ઉચ્ચ અદાલત પહેલેથી જ એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચી ગઈ છે કે પ્રોસેસ ઇસ્યુ થવી જ જોઈએ.ઉચ્ચ અદાલતે માત્ર એક કાયદો નક્કી કર્યો હતો પણ વિધવાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા કાયદાનો સાચો પ્રશ્ન ઘટવામાં ભુલ કરવામાં આવેલ હતી.જોકે, હાઈકોર્ટ પાસે આ મામલાની યોગ્યતા પર વિચાર કરવાનો કોઈ પ્રસંગ નહોતો.આ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે આ બાબતને માન્ય ટ્રાયલ જજને પરત મોકલીશું અને નિર્દેશ આપીશું કે અહીં કરવામાં આવેલા અવલોકનો ધ્યાનમાં રાખીને આ પ્રશ્ન પર નવેસરથી વિચાર કરવામાં આવે.આ કેસ લાંબા સમયથી પેનિંગ હોવાથી, અમે માન્ય ટ્રાયલ કોર્ટને આ બાબતને શક્ય તેટલી ઝડપથી નિકાલ કરવાની ઇચ્છનીયતા પર વિચાર કરવા વિનંતી કરીશું.અપીલને ઉપરોક્ત હદ સુધી મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

એન. જે.

અપીલને આંશિક મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: *The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.*